

FORMY WOKALNE I WOKALNO - INSTRUMENTALNE

MOTET
MADRYGAŁ
CHANSON
KANTATA
PASJA
ORATORIUM
MSZA

MOTET-(fr. *le mot* =wyraz, słowo) – forma polifoniczna, jedna z najważniejszych form kościelnych, rozwinięta z techniki ORGANUM (prowadzenie głosów w równoległych 4cz i 5cz – jeden z najstarszych typów techniki wielogłosowej, stosowany do XIIIw.) i CONDUCTUS (forma muzyki wielogłosowej XII i XIII w., gdzie główny głos, stanowił kompozycję kompozytora).

Motety były tworzone już w średniowieczu i składały się z szeregu odcinków o różnej melodii i różnym tekście dla poszczególnych głosów. Szczególną popularność zyskały w okresie RENESANSU (Orlando di LASSO, Giacomo Pierluigi da PALESTRINA, w Polsce: WACŁAW z SZAMOTUŁ).

MADRYGAŁ – typ starowłoskiej świeckiej poezji lirycznej o treści kontemplacyjnej lub satyrycznej, składający się z dwóch lub trzech strof oraz ze strofy końcowej zw.*ritornello*. Madrygał włoski w XVI w., podobny był do francuskiej BALLADY i utrzymany był technice CONDUCTUS.

CHANSON(fr. pieśń,wł. *canzona*) – pieśń trubadurów i truwerów lub wielogłosowa forma świeckiej muzyki wokalnej z XV i XVI w.

KANTATA – początkowo każda forma wokalna, w odróżnieniu od SONATY –formy instrumentalnej. Od początku XVIIw., jedna z głównych form wokalnych rozwinięta we Włoszech z XVI-wiecznego MADRYGAŁU.

Pierwsze kantaty składały się z arii i recytatywu, później z dwóch arii kontrastujących i recytatywu, wykonywane były z towarzyszeniem instrumentalnym (tzw. *cantata da camera*).

W kantacie włoskiej, wpływ OPERY objawił się wprowadzeniem partii chórowych i instrumentalnych (tzw. *ansambli*), wskutek czego jej forma nie różniła się w zasadzie niczym od opery, tylko wykonywano ją na estradzie (bez kostiumów i dekoracji).

W XVII w. rozwinęła się KANTATA KOŚCIELNA (*cantata da chiesa*).

W tym czasie w Niemczech rozwinęła się KANTATA CHORAŁOWA (S. Scheidt, H. Schutz, J.S.BACH) W XVIII w. powstał typ KANTATY OKOLICZNOŚCIOWEJ skromnej budowie formalnej, wykonywanej chóralnie lub nawet unisono.

Całość podzielona na numery.

PASJA (z łac. *passio* = cierpienie) – duży utwór religijny na głosy solowe, chór i orkiestrę, zbliżony pod względem formy do ORATORIUM. Forma popularna głównie w XVIw. do poł..XVIIIw.

Treścią pasji jest męka Chrystusa, śpiewana w formie recytatywów lub deklamowana przez ewangelistę, czyli testo (z wł.= tekst) – narrator, opowiadający akcję dramatyczną wiążącą partie chóralne, arie, duety, tercety oraz partie czysto instrumentalne.

Całość podzielona na numery.

ORATORIUM (z wł. *oratorio*, z łac. *oratorium* = miejsce modlitwy, dom modlitwy) – wielka forma wokalno-instrumentalna, zbliżona do opery lecz pozbawiona akcji scenicznej, wykonywana na estradzie koncertowej. Powstała w II poł. XVIw.

W ORATORIUM biorą udział: śpiewacy-soliści, zespoły wokalne (zw. *ansamble*), chór i orkiestra. Epickie fragmenty wykonuje narrator (recytuje lub śpiewa w formie recytatywu).

Całość podzielona na numery.

MSZA – jedna z najstarszych form wokalnych muzyki liturgicznej. Początkowo na chór a cappella, później (od XVIIw.) również z towarzyszeniem instrumentalnym.

W XIV w. zaczęto opracowywać 6-częściowy cykl mszalny złożony z części stałych (z łac. *ordinarium missae*): KYRIE, GLORIA, Credo, SANCTUS, BENEDICTUS, AGNUS DEI

FORMY SCENICZNE

OPERA

OPERETKA

BALET

DRAMAT MUZYCZNY

OPERA (z wł. = działanie, praca) – utwór dramatyczno-muzyczny, w którym całe libretto jest śpiewane.

W skład opery wchodzi:

1. śpiewane partie solowe (arie, ariosa, recytatywy),
2. partie zespołowe (duety, tercety, kwartety itp., czyli ansamble)
3. partie chóralne
4. ustępy czysto instrumentalne (uwertura, intermezza, antrakty).

Całość podzielona jest na akty, sceny, obrazy.

Opera powstała pod koniec XVI w. we Włoszech z różnego typu wcześniejszych form dramatycznych, następnie we Francji i w innych krajach.

Od treści libretta zależy typ opery:

- *opera seria* (poważna)
- *opera buffa* (fr. *opera comique*) – komiczna
- opera balladowa (*ang.ballad opera*) – popularny w XVIII w. typ scenicznego widowiska muzycznego złożonego ze scen mówionych i wesołych wstawek muzycznych, często ludowego pochodzenia (niem. *Singspiel*).

OPERETKA (z wł. *operetta* = mała opera) – komedia muzyczna, utwór sceniczny z towarzyszeniem orkiestry, w którym śpiewane krótkie i lekkie ustępy o popularnym charakterze przeplatane są ustępami mówionymi i efektownymi tańcami baletowymi.

Całość podzielona jest na akty, sceny, obrazy.

Jednym z twórców był Jacques OFFENBACH (1819-1880) komp. fr., autor słynnych operetek: „*Piękna Helena*”, „*Orfeusz w piekle*”, „*Życie paryskie*”, „*Wielka księżna Geroldstein*”, itd.

Największy rozwój operetki przypada na XIX w. i pocz. XX w.

Kompozytorzy:

- Johann STRAUSS - syn (1825-1899) aust. m. in. „*Zemsta nietoperza*”, „*Baron cygański*”.
- Franz LEHAR (1870-1948) komp. austriacki, pochodzenia węgierskiego; największą popularność zyskały operetki: „*Wesoła wdówka*”, „*Hrabia Luksemburg*”, „*Paganini*”, „*Kraina uśmiechu*”.
- Imre KALMAN (1882-1953) komp. węg., autor operetek: „*Księżniczka czardasza*”, „*Hrabina Marica*”.

BALET (z wł. *balletto*, zdrobnienie od *ballo*=taniec) – utwór muzyczno-sceniczny, w którym treść, tzw. *libretto*, wyrażona jest za pośrednictwem tańców solowych i zbiorowych oraz gestykulacji wykonawców, w oparciu o tło muzyczne orkiestry.

Całość podzielona jest na akty, sceny, obrazy.

Terminem **b a l e t** określamy również scenę tańców zbiorowych w operze i operetce i cały zespół taneczny, biorący udział w scenach baletowych.

DRAMAT MUZYCZNY- typ opery stworzonej przez R.WAGNERA, którą charakteryzuje ściśle podporządkowanie muzyki, dramatycznemu wyrazowi tekstu. Brak podziału na arie, ariosa, recytatywy i in. jak w operze. Oparcie konstrukcji na zasadzie motywów przewodnich, reprezentujących postacie, przedmioty, określone pojęcia itp.